भारतीय शिक्षा बोर्ड
अंक योजना
प्रतिदर्श प्रश्न पत्र 2025-26
कक्षा - बारहवी
संस्कृत (102)

of Marks

1- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

(i) (क) एकान्चो द्वे प्रथमस्य । 5×2=10

(ii) (ग) इन्द्रे च ।

(iii) (ग) अङ्गस्य ।

(iv) (घ) पादस्य पदाज्यातिगोपहतेषु ।

(v) (क) आर्त्तिपिपर्त्योश्च

2- (केवलं प्रश्नषट्कम्) 6×2=12

(i) द्युमान् (ii) संस्कर्त्ता

(iii) आश्चर्यम् (iv) चिन्वते

(v) त्रयाणाम् (vi) कुण्डिता

(vii) जम्भयति (viii) उपर्युपरि ग्रामम् ।

3- (i) एकान्याभ्यां समर्थाभ्याम् — 6×2=12

अर्थः — एक अन्य इत्येताभ्यां समर्थाभ्यां युक्ता प्रथमा तिङ्विभक्तिर्विभाषा नानुदात्ता भवति छन्दसि विषये ।

(ii) पूजनात् पूजितमनुदात्तम् । -

अर्थः - पूजनात् परं पूजितमनुदात्तं भवति ।

~~(iii) विभाषा वेष्टि चेष्ट्योः ।~~

~~अर्थः — वेष्ट वेष्टने, चेष्ट चेष्टायाम्~~

Q.No. Expected Answer/ Value Points

इत्येतरयोरभ्यासस्य विभाषा अकारादेशो भवति, चङ्परे णौ परतः।

(iii) भित्तं शकलम्।

अर्थः – भित्तमिति भिदेरुत्तरस्य क्तस्य नत्वाभावो निपात्यते शकलं चेत्तद् भवति।

(iv) विभाषा वेष्टि चेष्टयोः।

अर्थः – वेष्ट वेष्टने चेष्ट चेष्टायाम् इत्येतरयोरभ्यासस्य विभाषा अकारादेशो भवति, चङ्परे णौ परतः।

(v) ठस्येकः।

अर्थः – अङ्गस्य निमित्तं यष्ठस्तस्य इक इत्ययमादेशो भवति।

(vi) दिशोऽमद्राणाम्।

अर्थः – न मद्रा अमद्राः, तेषां नञ्तत्पुरुषः। दिग्वाचिन उत्तरस्य जनपदवाचिन उत्तरपदस्य मद्रवर्जितस्याचामादेरचः स्थाने वृद्धिर्भवति, तद्धिते ञिति णिति किति च परतः।

4— 6×2=12

(i) पद्धति: — हिमकाषिहतिषु च ।

~~(ii) विश्वे — जसः शी ।~~

~~(iii)~~ (ii) दूरादागतः — पञ्चम्याः स्तोकादिभ्यः ।

(iii) विश्वे — जसः शी ।

(iv) त्वया — योऽचि ।

(v) अदायि — आतो युक् चिण्कृतोः ।

(vi) अवद्याति — ओतः श्यनि

(vii) यथायथम — यथास्वे यथायथम् ।

(vii) उपदेशेऽत्वतः ।

अर्थः – उपदेशे यो धातुरकारवान् तासौ नित्यमनिट् तस्मादुत्तरस्य थलस्तासाविव इडागमो न भवति ।

(viii) यस्येति च ।

अर्थः – इवर्णान्तस्य अवर्णान्तस्य चाङ्गस्य भस्य ईकारे तद्धिते च परतो लोपो भवति ।

5- लघूत्तरीयाः प्रश्नाः – 4×2 = 8

(i) न सिद्धम् असिद्धम्, नञ् तत्पुरुषः ।

(ii) प्रशान्, प्रतान् ।

(iii) सप्तमी विभक्तिः, बहुवचनम्

(iv) कुः आदिर्यस्य सः क्वादिः, तस्य, बहुव्रीहिः ।

(v) अर्थः - चतुर् अनडुह् इत्येतयोः सर्वनामस्थाने परत आम् आगमो भवति, स चोदात्तः ।

(vi) अर्थः - श्ना इत्येतस्य अभ्यस्तानाञ्चा-ङ्गानामाकारस्य लोपो भवति, सार्वधातुके क्ङिति परतः ।

(vii) चिणो लुक् ।

6 - रूपाणि साधनीयानि -

(i) अरिरिषति

ऋ धातु - धातुसंज्ञा - भूवादयो धातवः सूत्रेण ।
"धातोः कर्मणः समानकर्तृकादिच्छायां वा" इति
सूत्रेण सन् प्रत्ययः । अर् सन् ।
आर्धधातुकम् शेषः, आर्धधातुकस्येड्
वलादेः इडागमः - अर् इ सन्
आद्यन्तौ टकितौ, ~~आदेशप्रत्यययोः~~ (परिभाषासूत्रम्)
आदेशप्रत्ययोः - मूर्धन्यादेशः - अर् इ ष - अरिष
सन्यङोः, अजादेर्द्वितीयस्य - द्वित्व -
अ रिष् रिष् - अरिरिष् अ
सनाद्यन्ता धातवः - धातुसंज्ञा शप् तिप्
अरिरिषति संजातः ।

(ii) ददति - डुदाञ् धातोः श्लु झि -
द्वित्वादिकृत्वा - द दा झि जातः ।
ततः अभ्यस्तसंज्ञत्वात्
अदभ्यस्तात् सूत्रेण झि इत्यस्य झवर्णे -

Q.No.

अत् आदेशः संजातः।

ददा अत् इ जातः।

'श्नाभ्यस्तयोरातः' इति सूत्रेण दो इत्यस्य आकारस्य लोपः जातः।

पश्चात् दद् अति = ददाति सिद्धः।

(iii) शुशावयिषति –

टुओश्वि – भूवादयो धातवः इत्यादिसूत्राणां सहायतया 'हेतुमति च',

सनाद्यन्ता धातवः प्रत्ययः परश्च,

श्वि णिच् इ 'णौ च संश्चङोः' सूत्रेण सनकपरक-णि' परे सति 'इग्यणः

श्वि इ सन् सम्प्रसारणम्' सूत्रे सम्प्रसारणम्,

शु उ इ इ सन् – सम्प्रसारणाच्च,

शु इ सन् – 'अचो ञ्णिति', वृद्धिरादैच्' 'स्थानेऽन्तरतमः' सहायतया

शौ इ स – 'एचोऽयवायावः' 'आर्धधातुकस्येड् वलादेः' सूत्रेण

शावि इट् स – 'सन्यङोः' 'द्विर्वचनेऽचि' 'सन्' परे सति 'साव

"सार्वधातुकार्धधातुकयोः'
सूत्रेण 'शाधि' इत्यस्य 'इ'
वर्णे गुणः जातः
'अदेङ् गुणः' सूत्रेण
'एचोऽयवायावः', 'आदेशप्रत्ययोः'

शुशावे इस - सूत्रेण -
शुशावयिष - 'सनाद्यन्ता धातवः'
सूत्रेण धातु संज्ञा भूत्वा
शप् तिप् संयोज्य
शुशावयिषति - सम्पन्नम् ।

(iv) - दुद्यूषति -
दिव् धातोः अनिट् पक्षे -
दिव् सन् 'धातोः कर्मणः समानकर्तृकादि-
च्छायां वा' सूत्रेण सन् प्रत्ययः ।
"सनीवन्तर्ध-भ्रस्जदम्भुश्रि-स्वृयूर्णु-
भरज्ञपिसनाम्' सूत्रेण इवन्तत्वात्
पक्षे इट् आदेशः न जातः ।
पश्चात् 'हलन्ताच्च' सूत्रेण

सन् प्रत्ययं कित् वत् भूत्वा
"च्छ्वोः शूडनुनासिके च"
सूत्रेण वकारस्य स्थाने ऊठ्
जातः ।

दि ऊठ् सन् = दि ऊ स .
'इको यणचि' सूत्रे यण् भूत्वा
द्यू स 'सन्यङोः' सूत्रेण द्वित्व भूत्वा
द्यूस् द्यूस् अ – 'हलादिः शेषः' ह्रस्वः' सूत्राभ्यां
दुद्यूष -जातः पश्चात् शप् तिप् संयोज्य
दुद्यूषति संजातः ।

(V) अजर्घाः —
'गृधु' चातोः 'भूवादयो धातवः'
'धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ्' सूत्राभ्यां यङ्
गृध् यङ् पश्चात् 'यङोऽचि च' सूत्रेण
गृध् गृध् = गृगृध् – यङ्लुक् एवं द्वित्वादि भूत्वा
'उरत्' 'कुहोश्चुः' 'हलादिः
शेषः' 'रुग्रिकौ च लुकि'
ज रुक् गृध = जर्गृध् – 'रुक्' आगमो भूत्वा

Q.No.:

'सनाद्यन्ता धातवः' 'अनद्यतने लङ्'
सूत्राभ्याम् -
जगृध् लङ्

अट् जर् गृध् शप् सिप् - 'पुगन्तलघूपधस्य च'
- गृ स्थाने गुण् भूत्वा गर्
अ जर् गर् ध् स् भूत्वा 'चर्करीतञ्च' धातुपाठात्
'शपः श्लुः' अस्य लुक् भूत्वा,
हल्ङ्यादि - लोपो भूत्वा
अ जर् गर् ध् - 'एकाचो बशो भष् झषन्तस्य स्ध्वोः' सूत्रेण 'ग्' स्थाने
घ् भष् भूत्वा
अ जर् घर् ध् 'झलां जशोऽन्ते' सूत्रेण
द् स्थाने रु' भूत्वा

~~अर~~
अ जर् घर् रु = अ जर् घर् र् - 'रो रि'
सूत्रेण पूर्वरेफस्य लोपो भूत्वा
अजर्घर् - 'ढ्रलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽणः'
सूत्रेण दीर्घः जातः '
अजर्घार् 'खरवसानयोर्विसर्जनीयः'
सूत्रेण
अजर्घाः इति सिद्धः ।

7 - (i) वान्तोयि प्रत्यये ।

(ii) सम्परिभ्यां करोतौ भूषणे ।

(iii) समानस्य छन्दस्यमूर्द्ध-प्रभृत्युदर्केषु ।

(iv) आयनेयीनीयियः फढखछघां प्रत्ययादीनाम् ।

(v) मुचोऽकर्मकस्य गुणो वा ।

(vi) व्योर्लघुप्रयत्नतरः शाकटायनस्य ।